

De Xenofont a «The Long Road Home»: 2.400 anys i el mateix discurs occidental envers el dolor a l'Àsia

«Malgrat la distància temporal, la representació d'una incursió de l'Oest contra els asiàtics ens arriba des del prisma dels primers, ara a través de la pantalla» | «La brutalitat d'ambdós relats és la mateixa, fent gairebé invisible el sofriment de la població envaïda»

La minisèrie de Mikko Alanne fa gairebé invisible el sofriment de la població envaïda. | The Long Road Home.

Un grup d'occidentals, aïllat a l'Iraq, que cerca desesperadament una sortida mentre està encerclats per centenars i/o milers d'enemics. La situació ens remet a l'emboscada dels insurgents xiïtes a una columna de la Primera Divisió de Cavalleria dels Estats Units, en un sector de Bagdad, el 4 d'abril de 2004... O bé podria tractar-se també de l'odissea de l'exèrcit de mercenaris grecs que el setembre de l'any 401 abans de Crist es va trobar escapat i sense via de retorn al Mediterrani després de la batalla de Cunaxa, també al centre de l'Iraq.

La distància abismal en el temps, com també en el context de la lluita i els mitjans dels que disposaven (i l'assumpció dels principis de la moral judeocristiana), no resta el paral·lelisme de la conjuntura crítica en què es trobaven hel·lens i nord-americans. I el desenllaç. **Els invasors occidentals se'n van sortir en ambdós casos** gràcies a una ferotge cohesió interna de grup i a la superioritat de l'equipament i la metodologia.

La peripècia de la tropa de grecs va quedar immortalitzada per un dels seus protagonistes, Xenofont, a l'Anàbasi. El llibre, escrit cap al 370 aC, descriu com els 10.000 mercenaris van haver de marxar des de l'Iraq fins al Mar Negre en una retirada llegendària, que inspiraria durant segles les expedicions dels europeus a l'Àsia i Mesopotàmia.

La peripècia de la Cavalleria americana seria un tràngol també, però més curt en el temps. Va

Pensem.

quedar registrada en un llibre de Martha Raddatz, *The Long Road Home: A Story of War and Family*, publicat el 2007, i posteriorment va ser objecte d'una minisèrie amb el mateix nom, produïda per National Geographic el 2017.

La minisèrie, que va arribar a l'Estat espanyol com *El largo camino a casa*, reflecteix com els homes d'aquesta unitat estacionada a Ford Hood s'acomiaden de les seves famílies i s'embarquen cap a l'Iraq. I allí, quan tornen d'una missió "sanitària" són emboscats per centenars d'insurgents xiïtes. La columna de salvament és destruïda. Durant vuit episodis, **aquesta producció es dedica a reflectir el patiment i l'angoixa dels familiars dels soldats que s'assabenten de l'emboscada** i, al mateix temps, és un vigorós relat de com es defensen aquests homes aïllats i assetjats per un enemic molt més nombrós. L'esquema dels capítols sempre és el mateix: es parteix del *background* dels homes emboscats i s'alterna amb els brutals combats que viuen en el present a Bagdad.

Bateig de foc

Durant els primers episodis, la minisèrie allisa el camí per l'horror definitiu amb el que es tanca el cinquè, la mort de desenes de civils que fan d'escuts humans. El *crescendo* de tensió es va teixint des de l'arribada dels soldats a l'Iraq. L'Escamot Vermell amb els protagonistes principals requisa les armes d'una mesquita i les acaba tornant després d'una trucada al quarter general. Quan els cotxes abandonen l'escena, la càmera es queda amb els rostres dels iraquians. Fa primers plans de les seves cares. I l'espectador té la certesa de l'emboscada, abans que el mateix escamot. Una vegada els protagonistes són emboscats, l'acció és vertiginosa. Pel cap baix, una desena d'insurgents cauen als carrers, però el focus es posa en el sergent nord-americà que queda ferit greu. Encerclats per desenes d'enemics, el primer capítol acaba en un *cliffhanger*.

L'Escamot Vermell, 18 homes, es veu aleshores obligat a irrompre en una casa del laberíntic barri d'Al Sadr, i atrinxerar-s'hi. El seu comandament no els sap localitzar. La família que hi viu és detinguda i emmordassada, producte de la histèria en la que es troben immersos els soldats americans. Mentrestant, el desastre es trasllada també a les altres unitats on hi ha la resta de protagonistes. Les expedicions de socors també són emboscades i es revela que el primer cop només era una trampa per comprometre més reforços i tenir blancs fàcils.

Xenofont va narrar l'aventura dels grecs a l'*Anàbasi* que ha arribat al nostre temps com un dels

grans clàssics de l'Antiguitat. L'emboscada de l'abril de 2004 ha tingut la seva representació fílmica. I en això, els occidentals també coincideixen en haver guanyat la partida. **No tenim cap crònica dels perses i mesopotàmics de l'efecte i l'acció dels grecs de Xenofont; no ens ha arribat tampoc, a nosaltres, sobresaturats d'informació, cap versió ni testimoni exhaustiu de com els iraquians van viure la batalla d'Al Sadr.** Amb 2.400 anys de diferència, la representació d'una incursió de l'Oest contra els asiàtics ens arriba des del prisma dels primers, ara a través de la pantalla.

The Long Road Home és més empàtica en la seva concepció que el torrencial relat de Xenofont, però **manté el punt de vista dels invasors, dels botxins.** L'alteritat continua reprimida i els descendents llunyans dels perses i mesopotàmics aixafats pels homes de Xenofont també cauen i moren a grapats, de manera anònima.

Una producció al servei de la ideologia

Els esforços de la producció americana en enfocar els conflictes personals i desvestir de contingut ideològic la història aconsegueixen l'efecte contrari (potser aquí hi ha l'oculta genialitat dels creadors de la sèrie). **Eviten parlar d'"invasió" o "ocupació". Els eufemismes per explicar la seva presència a l'Iraq també són escassos.** Cap menció ja a les famoses "armes de destrucció massiva", un any després que aquest argument servís per a l'atac angloamericà contra el règim de Saddam.

The Long Road Home es va rodar a Texas íntegrament, al mateix Fort Hood d'on parteixen els militars i on també es va ambientar un espai pel simular el districte d'Al Sadr. Amb tot, al llarg dels capítols, l'enfocament de la minisèrie és molt diferent si l'acció transcorre a l'Iraq que quan es tracta la situació de les famílies dels soldats a Fort Hood.

L'autèntica brutalitat del relat de Xenofont, amb passatges d'una truculència extrema (per exemple, quan descriu com les dones i els infants d'un poblat es llancen per un barranc abans que caure en mans dels grecs, al Llibre IV, 7) és la mateixa que *The Long Road Home*: **fer gairebé invisible el sofriment de la població envaïda.** Xenofont no deixa d'anomenar alguns dels seus amics caiguts, així com els soldats americans lamenten i es sacsegen per les -poques- morts que es comptabilitzen. Els iraquians d'abans i d'ara perden la vida sense que ningú els plori. I els números ho evidencien. Des de sempre.

El balanç de l'enfrontament del conegut com a *Black Sunday* al barri d'Al Sadr estava escrit 24 segles enrere a Cunaxa, una aldea a poques desenes de quilòmetres de l'actual Bagdad. Aquell dia, els mercenaris grecs que estaven enrolats per Cir el Jove -un pretendent al tron de l'Imperi Persa- estaven en un dels flancs del combat i van escombrar als seus enemics en el camp de batalla amb facilitat. Ni Xenofont ni cap altre testimoni indiquen que tinguessin baixes de consideració. És més, l'escriptor atenès parla d'un sol ferit. El problema, per a ells, va ser que a l'altra banda del camp de batalla, separats probablement per una densa paret de pols del desert, el seu patró Cir va perdre la vida. L'endemà, els 10.000 grecs es van despertar amb la notícia que havent guanyat estaven perduts. Els perses es van oferir a parlamentar amb els mercenaris i, a traïció, van executar els principals líders. Isolats en una terra estranya, sense aliats fiables i rodejats de forces molt superiors, va començar l'odissea de l'*Anàbasi* (el significat seria "expedició cap amunt", és a dir, cap al mar). Aquests invasors occidentals van aconseguir les costes del Mar Negre amb un nombre relativament reduït de baixes. Sens dubte, oferint un dels moments més suggeridors de la literatura clàssica, quan els mercenaris ploren en veure la mar tot cridant "*Thálassa, thálassa*".

La desproporció de baixes entre un i altre bàndol es repeteix als enfrontaments de l'abril de 2004. Una desproporció barroera. El grup de soldats assetjats a l'edifici només té una baixa mortal i se'n registren mitja dotzena més comptant les columnes de rescat que s'extravien. La continuïtat

entre les metodologies de guerra occidental i la dels locals també té un punt sorprenent. Després que a la batalla de Cunaxa, i que els mercenaris escarmentessin els perses, aquests i les tribus de les muntanyes van defugir tornar a topiar de manera frontal amb els homes que liderava Xenofont. Els Deu Mil van avançar per terrenys cada cop més esquerps i es trobaven amb un enemic escorredís, que recorria a les emboscades i a la confusió per anar provocant un degoteig de baixes. *The Long Road Home* assenyala també els insurgents iraquians com un col·lectiu que se serveix de l'engany per combatre uns americans amb una preparació i un armament molt superior.

La minisèrie americana posa l'èmfasi en aquesta forma diferent de fer la guerra. Cal destacar les situacions que es van repetint quan el batalló que resisteix en solitari en un edifici es veu forçat a atrinxerar-se també a la teulada. El soldat Hayhurst, el segon més jove, mata un infant que l'anava a apuntar amb un AK-47; després, liquida al pare enrabiad que recollia l'arma del nen; i finalment, acaba amb l'avi que volia venjar els altres dos. Amb els ulls en blanc explica als seus companys que "*I've just killed three generations of one family*". Un altre recluta americà passerell, Riddell, abaixa la guàrdia per tornar la salutació a una dona iraquiana amb la mà. Ho aprofita un insurgent per disparar-lo, però reacciona a temps i aconseguix encertar aquest home. Era una trampa més. **Riddell assegura que els iraquians "made me into a killer"**.

[noticiariambautor]93/4[/noticiariambautor]

Moren els de sempre

Fa dos mil·lennis i mig, Xenofont explicava que la seva participació en una rebel·lió per destronar el rei persa havia estat fruit d'un engany, i que s'hi va veure arrossegat. Malgrat aquest "engany" que adueix l'escriptor i que l'únic propòsit dels hel·lens és tornar a casa, els mercenaris són fustigats i atacats fins que troben la seguretat del mar. Set segles després, en el context de guerra endèmica entre els romans i els perses sassànides, tenia lloc la penúltima invasió de Mesopotàmia a l'Edat Antiga. El principal cronista de la guerra de l'emperador Julià -el darrer sobirà politeista dels romans- va ser el soldat grec Ammià Marcel·lí. El seu relat recorda les dificultats que es troben els Deu Mil o les patrulles de rescat de *The Long Road Home*. La superioritat dels occidentals mostrada en el combat frontal queda anul·lada quan es tornen a posar en marxa i les forces locals ataquen les tropes que van més desenganxades. **La història és tan tossuda com els occidentals que han envaït Mesopotàmia, abans i ara.** I encara que alguns dels atacants han tingut èxit, en la majoria de casos el triomf ha estat relatiu. L'aixecament de l'abril de 2004 demostra que els iraquians, més enllà dels seus conflictes interns, no s'empassaven cap missió civilitzadora.

***The Long Road Home* eludeix mostrar l'autèntica cara de la invasió de 2003 i l'ocupació posterior. Però els seus silencis fan mal a les orelles** i quan presenta els soldats americans com a portadors de pau i a la vegada víctimes -cosa que alguns no deixen de ser- el relat grinyola. Ja és en el segon capítol quan una mare desconsolada pregunta al coronel Volesky, principal comandament, per què el seu fill marxa a l'Iraq si els terroristes "estan" a Afganistan. Volesky explica que van a ajudar als iraquians, que porten molts anys sota la tirania de Saddam Hussein.

La minisèrie mostra la rebel·lió a la zona xiïta i els greuges d'aquesta majoria contra l'anterior règim de Saddam -sunnita- i com ara atiat per Muqtada al-Sadr, ataquen també als americans. Aquesta pàtina de missió de pau que topa amb una rebel·lió incitada per uns fanàtics trontolla des del primer moment. **En la mateixa construcció i ambientació de les vides anteriors dels protagonistes l'espectador pot llegir per què són a l'exèrcit.** El sensat tinent Agüero s'ha allistat amb el miratge que mai haurà d'entrar en combat; el temperamental sergent Bourquin prové d'una família trencada i troba en el reclutament una via d'escapatòria a seguir en un reformatori on és víctima de *bullying*; el soldat afroamericà Martin confessa que l'exèrcit era la seva sortida per no acabar tirotejat en una guerra de bandes; o la història dels dos amics llatins, que han trobat en la vida militar una oportunitat d'estabilitat laboral i de poder tenir una família.

L'extracció social dels soldats americans que veiem a la minisèrie és, doncs, la classe blanca treballadora com Bourquin i les minories. En l'estudi que el britànic Robin Waterfield va fer sobre els Deu Mil, *La retirada de Xenofonte*, s'apunta que **el gruix dels infeliços hel·lens que van jugar-se la vida a l'Imperi Persa eren alguns de classe mitjana però sobretot col·lectius empobrits** que "buscaven feina desesperadament". L'actitud dels occidentals davant el saqueig a l'Iraq, ara d'antiguitats, no ha canviat tant. Waterfield detalla la procedència dels mercenaris que acompanyaven Xenofont com homes de regions empobrides. **La marxa de milers d'homes vagarosos a l'estranger com a mercenaris evitava una explosió social. Només les elits de l'expedició eren aristòcrates.**

No és un paral·lelisme sorprenent, com tampoc no ho és qui perd la vida en aquesta aventura. El peatge en vides que paga l'exèrcit americà per aquesta emboscada del 4 d'abril de 2004 és baix en comparació amb els insurgents iraquians. Vuit morts i 65 ferits. Entre les vuit víctimes mortals, un afroamericà, un xinès-americà i dos llatins. **Hi ha categories entre qui posa la sang i molt silenci sobre quins rèdits se'n treuen de "protegir" una terra llunyana i desèrtica.**

Xenofont va escriure la seva *Anàbasi* en una època crítica, on la democràcia i l'estabilitat de les *polis* gregues estava en qüestió (el model oligàrquic d'Esparta, les tiranies o la monarquia guanyaven terreny). No és menys cert que **les aventures de l'Iraq i l'Afganistan, guerres d'aquest segle XXI, tenen un paral·lel demolidor en la societat americana.** Vestides de cara a l'opinió pública com a croades a favor dels valors cívics, els seus efectes han estat molt més discutibles. I com els grecs de Xenofont el 401 aC o els romans de Julià el 363 dC, les invasions americanes han acabat amb una retirada dràstica del terreny enemic. Més que la retirada, però, aquestes invasions i l'agressiva política exterior són cada cop més un símptoma del sistema.

Bibliografia

- AMMIÀ, M. *Res gestae*.
RADDATZ, M. (2007). *The Long Road Home: A Story of War and Family*. Putnam Adult.
WATERFIELD, R. (2009). *La retirada de Xenofonte*. Gredos, Madrid.
XENOFONT, *Anàbasi*.